

A múlt, a jelen és a jövő fegyverei

HADITECHNIKA

2015/1

XLIX. évfolyam 1. szám

Ára 520 Ft

**Helyzetkép az avianói
repülőtémaszpontról –
Ölyvek és Ötcentesek**

→ Éves előfizetési díj 2840 Ft

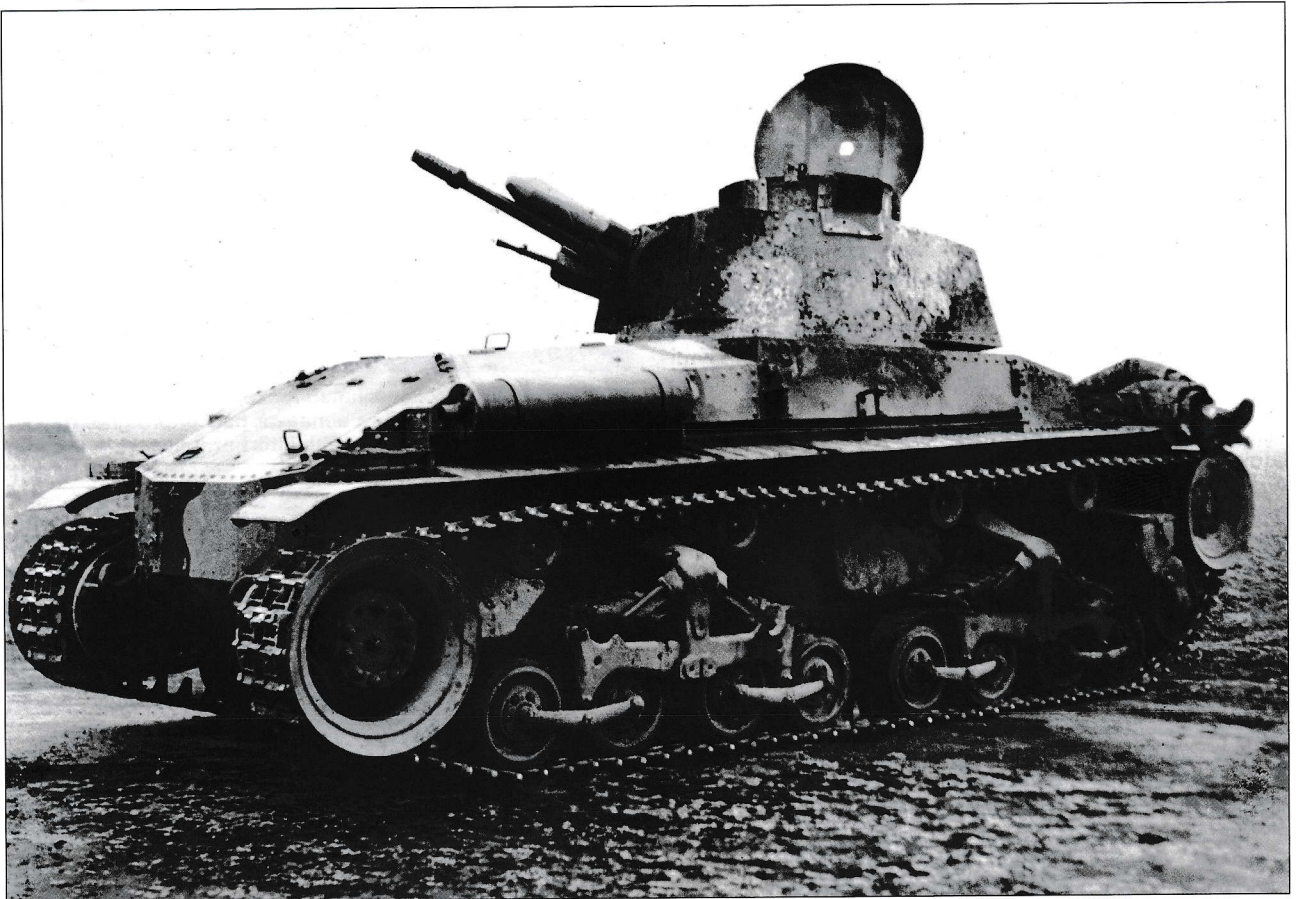
Dr. B. Stenge
Csaba

A két zsákmányolt csehszlovák T-11-es (LT vz. 35) harckocsi a Magyar Királyi Honvédségben

A magyar páncéloscsapatok két T-11-es típusú könnyű harckocsijának története kevésbé ismert, különös tekintettel a zsákmányul ejtésük és felújításuk körülményeire.

Az egyik, 13903 (csehszlovák) rendszámú harckocsit Fancsika előtt lőtte ki a magyar 24. határ vadász zászlóalj egy 3,7 cm-es páncéltörő ágyúja. A motorterébe hátulról, már menekülés közben 430 méterről becsapódó páncéltö-

1. ábra. A Fancsika (falu Ukrajnában, Kárpátalján, a Nagyszőlősi járásban) előtt kilőtt LT vz. 35 a kilövés helyszínén. A torony oldalán jól láthatóak az álcázófestést is tönkre tévő tűz nyomai (A szerző gyűjteményéből)

ÖSSZEFOGLALÁS: A magyar páncélos-csapatok két zsákmányolt csehszlovák T-11-es (LT vz. 35) harckocsijának története kevésbé ismert. Az egyik harckocsit Fancsika előtt lőtték ki a magyar csapatok. A másik harckocsit a Kárpátaljáról visszavonuló csehszlovák csapatok hagyhatták el 1939 márciusának közepén. A magyar csapatok kezébe került két zsákmányolt harckocsit Budapestre szállítottak. A HTI szorgalmazta a javítások minél hamarabbi megrendelését.

KULCSSZAVAK: csehszlovák T-11-es harckocsi, Haditechnikai Intézet, zsákmányanyag

ABSTRACT: The story of the two Czechoslovakian T-11 (LT vz. 35) tanks looted by Hungarian armoured troops is a little known. One of them was shot up by the Hungarian troops at the village Fanchikove. The other one was possibly lost by the Czechoslovakian units receded in the middle of March. These two tanks obtained by the Hungarian troops were transported to Budapest. The Institute of Military Technology expedited ordering repairs at the earliest possible moment.

KEY WORDS: Czechoslovakian T-11 tank, Institute of Military Technology, loot

2. ábra. Ugyanez a páncélos, elején a harckocsi fejlődéssel elesett vezetője, Antonín Seidler. Mellette a magyar tiszttalán Czékus Elemér hadnagy, a 24. határvadász zászlóalj páncéltörő ágyús szakaszának parancsnoka (A szerző gyűjteményéből)

rő gránát következtében a jármű kigyulladt és részlegesen kiégett.¹

A másik, 13673 (csehszlovák) rendszámú harckocsi honvédséghez kerülésének, zsákmányolásának részletei ezzel szemben szinte teljesen ismeretlenek és dokumentálatlanok. Erről a cseh, és ennek nyomán a magyar szakirodalom is azt írja, hogy a magyar csapatok 1939. március 24-én zsákmányolták Nagymihálynál a szlovákoktól.² Ez a – nyilvánvalóan feltételezésen alapuló – állítás azonban mind a dátumot, mind pedig a helyszínt tekintve téves. A helyszín azért hibás, mert a magyar csapatok Nagymihálytól közel 20 km-re keletre, a Halas-patak vonalában megálltak korlátozott előrenyomulásuk végén, azaz Nagymihályon, illetve annak közvetlen közelében magyar alakulatok nem voltak, így ott semmit sem zsákmányolhattak. A dátum pedig azért hibás, mert a magyar csapatok 1939. március 23-án nyomultak be szlovák területre. 24-én már nem folytatták további előrenyomulásukat, így 24-én a korábban visszavonuló csehszlovák csapatok által esetlegesen hátrahagyott, üzemképtelen harckocsit nem zsákmányolhattak a térségben, legfeljebb 23-án történhetett ez. A szlovákok sem vetettek be a magyar csapatok ellen LT vz. 35 típusú könnyű harckocsikat, csak – március 24-én – Tatra OA vz. 30 típusú páncélgépkocsikat, így tőlük sem zsákmányolhattak a magyar csapatok üzemképtelenné vált harckocsit.³

A kárpátaljai hadműveletekkel kapcsolatosan fennmaradt magyar csapatanyagban nem találtam utalást a második harckocsi megszerzésére és legjobb tudomásom szerint nincs visszaemlékezés, illetve szóbeli közlés sem a márciusi harcokban részt vevő magyar veteránok részéről azzal kapcsolatban, hogy ez a második jármű hol került a Magyar Honvédség kezére. Ezzel kapcsolatos adatot eddig nem tudtam feltalálni az elsődleges magyar, cseh, illetve szlovák iratanyagban sem. Feltételezésem szerint ezt a harckocsit a Kárpátaljáról visszavonuló csehszlovák csapatok a Kisberonától északnyugati irányba, az Ublyapatak mentén Ugaron át Takcsány felé vezető út mentén hagyhatták el március közepén (talán 18-án).

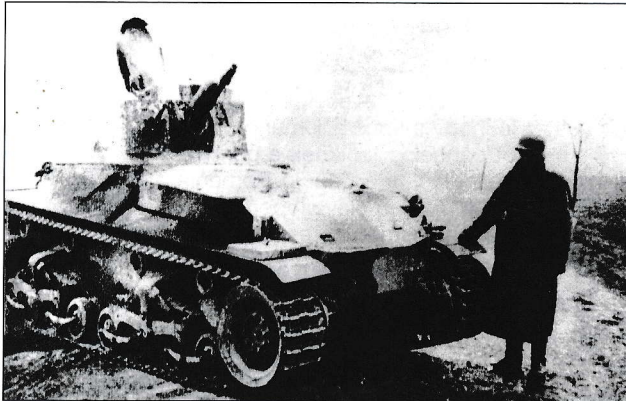
Ez a harckocsi ráadásul nem szimplán hátrahagyott, hanem fegyverzetétől részlegesen megfosztott és felgyújtott, vagyis szisztematikusan rombolt harcjármű volt, mint

3. ábra. A kilőtt harckocsi hátsó része, ezen a felvételen jól látható a sárvédőtől jobbra a magyar páncéltörő gránát bemeneti nyílása, körülötte több kitért szegeccsel (A szerző gyűjteményéből)

erre a későbbi vonatkozó iratanyag kitér (ráadásul a javítási költsége is nagyobb volt a kilőtt harckocsinál). A részlegesen eltávolított fegyverzettel kapcsolatban későbbi magyar iratanyagban szerepel, hogy csak az egyik zsákmányolt harckocsinak volt meg az eredeti csehszlovák fegyverzete és ezt erősíti meg a javítás utáni cseh átadási jegyzőkönyv is, melyben az szerepel, hogy ennek a harckocsinak a 76-os gyári számú, KwK 34 típusú lövege teljes lövegcső nélküli.⁴

A harckocsi fegyverzetének – részleges – eltávolítása és a harckocsi felgyújtása módszeres megsemmisítésre utal, melyhez elegendő idő is rendelkezésre kellett, hogy álljon. Cseh katonák szlovák területen hátrahagyott haditechnikai eszközöket is szabotáltak kisebb mértékben, de korántsem ennyire. Ez esetben feltételezhetően a visszavonuló csehszlovák katonák arra számítottak, hogy a talán műszaki meghibásodás miatt menetképtelen páncélosok a magyar csapatok kezébe kerül és volt elegendő idejük arra, hogy szisztematikusan rombolással – részegységek elvitelével, a páncélos felgyújtásával – nagyon súlyos károkat okozzanak a járműben. Véleményem szerint ezért szinte biztosra vehető, hogy ez a második páncélos, még a március közepén visszavonuló csehszlovák csapatok által hátrahagyott harcjármű lehetett Kárpátalja nyugati határainál, esetleg már szlovák területen, közvetlenül a határ mentén (melyet a csehszlovák csapatok talán március

4. ábra. A Fancsika előtt kilőtt LT vz. 35 harckocsi hátsó része, valószínűleg Czékus Elemér hadnagy áll mellette (Schmidt László gyűjteményéből)

18-án hagytak hátra, a magyar csapatok pedig feltehetően március 23-án zsákmányolták).

A magyar csapatok kezébe került két zsákmányolt harckocsit Budapestre szállították, a központi gépkocsiszertár Ezredes utcai telepére, ott tárolták őket, részben szétszerelt állapotban. A harckocsik kijavításával kapcsolatban a Honvédelmi Minisztérium felvette a kapcsolatot a Škoda művekkel, ennek eredményeként érkezett 1939 őszén egy szakember a páncélosok hibafelvételére. Erre 1939. október 19-én került sor: Iovag Czaykowski Emánuel okl. gépészmérnök, hmtk. alezredes, a HTI páncélos előadója és a Václav Figl Škodától, Plzeňből (akkor Pilsen) érkezett mérnök, ezen a napon nézte át részletesen a harckocsikat. A cseh okleveles gépészmérnök részletes állapotfelmérést, hibafelvételt készített a két harckocsiról, a szükséges javítások felsorolásával. Ennek alapján a két harcjármű javítására a Škoda részletes árajánlatot adott. Ebben az 53918 gyári számú, 4521 motorszámú, 13903 rendszámú páncélos javításáért 292 000 Koronát (52 000 Pengőt) kért a cseh gyár. A másik, az 50147 gyári számú, 3399 motorszámú, 13673 rendszámú jármű javítása 353 000 Koronába (63 000 Pengőbe) került volna. A két jármű javítása összesen 645 000 Koronát tett volna ki (ez összesen 115 000 Pengő lett volna, más adat szerint a két javítás együttes összege

5. ábra. A Fancsika mellett kilőtt LT vz. 35 már a helyszínről elvontatva, eltávolított lánctalpakkal, feltehetően Nagyszőlősen, 1939. március végén, a vasúti szállításra várva. A toronyról a leégett, lepattogzott festéket már lecsiszolták (Dalos János felvétele)

Spezifikation der Instandsetzung
des Kampfwagens Type LT-Mr. 35,
Motor-Nr. 4521.

- 1.) Reparatur des Motors : Reinigung und Revision der Bestandteile und Organe, neuer Steuerungskasten, Reparatur der Steuerungsräder, Reparatur des Zylinderbloks, neuer Regulator, neue Wasserpumpe, Reparatur der Kompressoren, neue Riemenspann-Vorrichtung, Reparatur eines Vertex-Apparates, Reparatur des Starters, Reparatur der Dynamomaschine, Reparatur eines Autoclean-Apparates, ein neuer Autoclean-Apparat, Einschleifen von Ventilen, Montage des Motors und Anpassung neuer Organe, Bremsen des Motors (inol. Betriebsstoffe), Ueberholung des Motors.
- 2.) Neue Lenkungs-Bremszylinder.
- 3.) Satelliten-Bremszylinder.
- 4.) Revision, Reparatur und Komplettierung des Getriebekastens.
- 6.) Revision, Reparatur und Komplettierung der Hinterachse.
- 6.) Revision, Reparatur und Komplettierung der Luftventile.
- 7.) Revision, Reparatur und Komplettierung des Luftkontroleurs.
- 8.) Neue hydraulische Einrichtung.
- 9.) Neue Handschaltung des Rückwärtsganges.
- 10.) Revision und Reparatur des Kühlers.
- 11.) Verschweißung der Konsolen des Laufwerks.
- 12.) Neue Gummibereifung an caa 8 Rollen.
- 13.) Neue Behälter, Filter, Armaturen, Verdecke und Inneneinrichtungen.
- 14.) 2 neue Gleisketten.
- 15.) Neue schussichere Gläser.
- 16.) Neue Episkopspiegel.
- 17.) Reparatur und Einstellung der Episkope.
- 18.) Neuer Periskop.

- 2 -

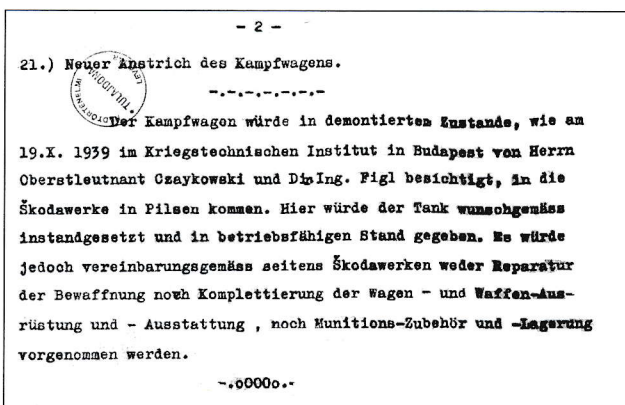
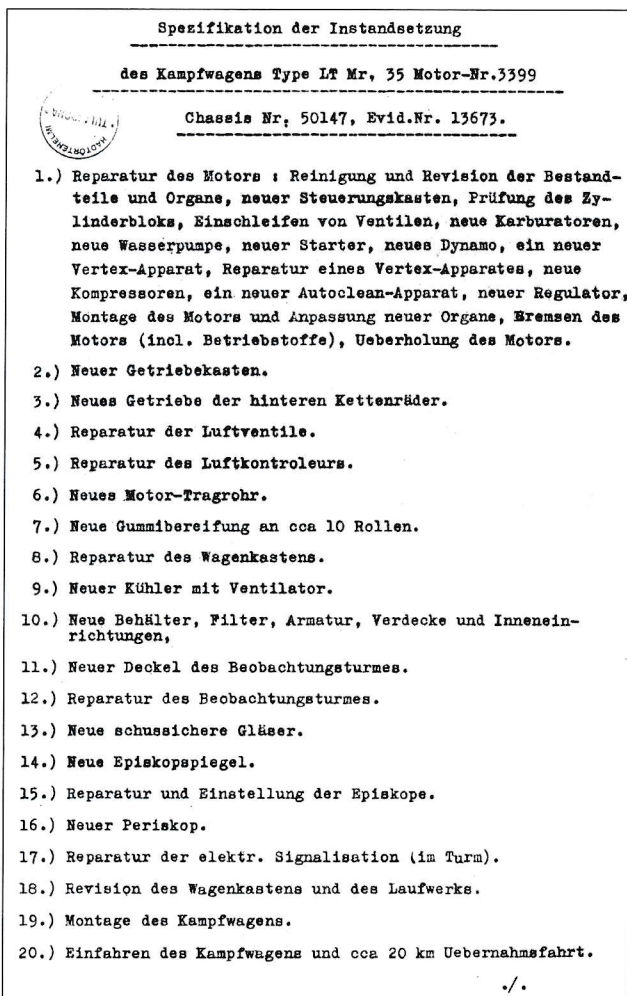
- 19.) Reparatur der elektrischen Signalisation (im Turm).
- 20.) Reparatur des Turmes.
- 21.) Neue Seitenrichtmaschine.
- 22.) Revision des Wagenkastens und des Laufwerks.
- 23.) Montage des Kampfwagens.
- 24.) Einfahren des Kampfwagens und caa 20 km Uebernahmefahrt.
- 25.) Neuer Anstrich des Kampfwagens.

Der Kampfwagen würde in demontiertem Zustande, wie am 19.X. 1939 im Kriegstechnischen Institut in Budapest von Herrn Oberstleutnant Csaykowski und Dir. Ing. Figl besichtigt, in die Škodawerke in Pilsen kommen. Hier würde der Tank wunschgemäß instandgesetzt und in betriebsfähigen Stand gegeben. Es würde jedoch seitens Škodawerken vereinbarungsgemäß weder Reparatur der Bewaffnung noch Komplettierung der Wagen - und Waffen-Ausrüstung und - Ausstattung, noch Munitions-Zubehör und - Lagerung vorgenommen werden.

-00000.-

6. ábra. A magyar csapatok által kilőtt LT vz. 35 állapot-felmérési jegyzőkönyve a szükséges javítások listájával, 1939 októberéből (HM HIM Hadtörténelmi Levéltár)

107 500 Pengőt tett volna ki)⁵. A harckocsik sérüléseinek súlyosságát jól érzékeltetik a mellékelt, szükséges javításokat tartalmazó listák mellett ezek az igen tekintélyes összegek is. A nagyságrend érzékeltetésére érdemes elmondani,

7. ábra. A hátrahagyva, felgyújtva zsákmányolt LT vz. 35 állapot-felmérési jegyzőkönyve a szükséges javítások listájával, 1939 októberéből (HM HIM Hadtörténelmi Levéltár)

hogy a két harckocsi javításának becsült összege nagyságrendileg egy teljesen új jármű árának felelt volna meg. A HTI mégis szorgalmazta – mindkét jármű esetében – a javítások minél hamarabbi megrendelését, és a harckocsik csapatpróbára bocsátását. Ennek a főbb okai közül kiemelendő, hogy ilyen, magyar viszonylatban ekkor még közepesnek számító harckocsi, nálunk 1939-ben még nem állt rendszerben, a MÁVAG és a Ganz által licenccben gyártott Toldik első sorozatai készültek csak (mely kisebb és könnyebb páncélos volt, könnyebb fegyverzettel). Az összeha-

sonlító próbákhoz, illetve egy későbbi típus rendszeresítéséhez, hogy az ne fusson verseny nélkül, és hogy a tárgyalások folyamán az árakat is kedvezően befolyásolhassák, szükség lett volna a T-11-esekre is. Nagyon fontos aspektus volt az is, hogy a típus a románoknál is rendszeresítésre került, sőt páncélos erőiknek a gerincét alkotta.⁶ Csehszlovákia széthullása után pedig Románia a Magyar Honvédség potenciális ellenfelévé lépett elő, így a fő harckocsi típusuk alapos megismerése és kiértékelése rendkívüli jelentőséggel bírt és nagy előnyökkel járt volna.⁷

A javítással kapcsolatos döntés – feltehetően anyagi okokból – elhúzódott. Miután 1940 nyarán döntés született a Škoda T-21-es harckocsi – a későbbi átalakítás és át-fegyverzés utáni Turán – licencének megvételéről, a cseh gyár a Honvédelmi Minisztériumnak 1940. augusztus 2-án írt levelében grátisz vállalta a két, előző év őszén felmért LT vz. 35-ös kijavítását.⁸

Ennek nyomán került a két harckocsi vasúti kiszállításra a cseh gyárba, ahol a tél folyamán kijavították őket. 1941. március 1-én a Škoda szakemberei mindkét kijavított harcjárművel egy 100 km-es próbamenetet hajtottak végre. A két kijavított harckocsi hivatalos átadására 1941. március 5-én Plzeňben került sor. A Magyar Honvédség részéről lovag Czaykowski Emánuel okl. gépészmérnök, hmtk. alezredes, Aberle Ottó pc. alezredes és Kőrössi Sándor okl. gépészmérnök, hmtk. százados, míg a Škoda részéről Josef Zubatý és Vojtěch Otta mérnökök jelenlétében került sor az ezzel kapcsolatos jegyzőkönyv felvételére és kiállítására.⁹

A márciusi átvételt követően, a hazaérkezett járművekről írt kísérőlevél kiemeli, hogy a „két leégett és kilágyult pc. lemezzel bíró kocsi helyett a Škoda két teljes értékű páncéllal ellátott hk.-t adott át.”¹⁰ Ezek szerint tehát páncéllemezek cseréjére is sor került és a harckocsik nemcsak gyári nagyjavításon estek át, ezért talán helyesebb azt mondani, hogy újjáépítették őket.

A két páncéljármű 1941. március 17-én H-406 és H-407 forgalmi rendszámmal került a honvédség gépkocsileltárába bevételezésre, és az 1. felderítő zászlóaljnak átadásra.¹¹

(Ez a tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.)

JEGYZETEK

- 1 Lásd erről részleteiben B. Stenge Csaba: A magyar páncéltörő tűzérség tűzkeresztsége – 1939. március, Kárpátalja. I. rész. In: Haditechnika, 2013/6. 39–40. o.
- 2 Lásd erről pl. Vladimír Francev – Charles K. Kliment: Československá obrněná vozidla 1918–1948 Praha, Ares, 2004. 199. o., Bajtos Iván: A T-11 harckocsi Magyarországon. In: Haditechnika, 1984/2. 26–27. o.
- 3 Lásd erről részleteiben B. Stenge Csaba: A magyar páncéltörő tűzérség tűzkeresztsége – 1939. március, Kárpátalja. II. rész. In: Haditechnika, 2014/1. 43–45. o., a szlovák páncélos erőkről 1939-ben lásd még Oldřich Pejs: První měšice slovenské útočné vozby (brezen – spreň 1939) In: Vojenská Historie 4/2011. 30–54. o.
- 4 HM HIM Hadtörténelmi Levéltár HM 18674 eln. 3/b. 1940, valamint VKF 5050 eln. 1. 1939.
- 5 HM HIM Hadtörténelmi Levéltár HM 61857 eln. 3/b. 1939.
- 6 A jelentés Jugoszláviát is említette, mint a típus rendszeresítőjét, oda azonban – bár érdeklődés volt a részükről – végül nem került ezekből a harckocsikból.
- 7 HM HIM Hadtörténelmi Levéltár VKF 5050 eln. 1. 1939.
- 8 HM HIM Hadtörténelmi Levéltár HM 44.489 eln. 3/b. 1940.
- 9 HM HIM Hadtörténelmi Levéltár HM 18674 eln. 3/b. 1940.
- 10 HM HIM Hadtörténelmi Levéltár HM 18674 eln. 3/b. 1940.
- 11 HM HIM Hadtörténelmi Levéltár HM 38234 eln. 3/b. 1941.